

Lakivaliokunnalle

Asia: HE 149/2025 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lastensuojelulain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi

Kiitän mahdollisuudesta lausua asiassa. Suomi kuuluu pohjoismaiseen oikeusperheeseen, jossa on jo lähes sata vuotta, osin pidempäänkin, pidetty lähtökohtana selkeää rikosvastuun alaikäraja (15 vuotta) ja sitä, että tätä nuorempien lasten osalta reaktio väkivaltaiseen ja rikolliseen käyttäytymiseen kuuluu lastensuojelun puolelle ja toteuttaa lapsen edun periaatetta, kun taas nuorten eli alle 18-vuotiaiden kohdalla järjestelmät ovat rinnakkaiset mutta tietyllä tapaa tässäkin lastensuojelun toimet ovat ensi sijaisia. Tämä on ilmennyt esimerkiksi siinä, alaikäisenä tehdystä rikoksesta on hyvin pitkälle pyritty välttämään ehdottoman vankeuden käyttöä, ja ehdotonta vankeusrangaistusta alle 18-vuotiaana tehdyn rikoksen perusteella suorittavien nuorten (eli oikeudellisessa mielessä lasten) määrä on pyritty myös onnistuttu pitämään alhaisena. Marraskuun 2025 vankilukutietojen mukaan alle 18-vuotiaita vankeusvankeja on vain kolme henkilöä, kaikki poikia, ja tutkintavankeja vastaavasti oli 15, joista yksi on tyttö. Lastensuojelun toimenpiteistä ei liene saatavilla julkisia tietoja samalla tarkkuudella kuin mitä on rikosoikeudellisten seuraamusten käytöstä. HE:n tiedoistakin voi päätellä, että suljetuissa lastensuojelun yksiköissä on satoja lapsia ja nuoria, mikä kertoo sekin painopisteestä. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen on tulkittu tarkoittavan, että lapsen pidättämiseen, muuhun vapaudenriistoon tai vangitsemiseen tulisi turvautua vasta viimeisenä keinona (ks. HE s. 28).

Näyttää siltä, että Suomessa nopeasti kohoava vankiluku ei ole vielä heijastunut alaikäisten vankien määrään, joskin erityisesti katujengejä ja nöyryytysväkivaltaa koskevat rikoslain muutokset tullevat näkymään myös näiden lukujen nousuna. Itse ilmiöt eivät näytä juuri nyt niin hälyttäviltä kuin vielä vuosi pari sitten, ja sopii toivoa, että kärki olisi taittunut, ilmiöissä on nopeatkin muutoksia. On ollut

tiedossa, että alaikäisen nuoren ennuste selvitä hyvän ja rikoksettomaan elämään vankeusrangaistuksen jälkeen ei ole kehuttava. Kysymys on samalla siitä, kuinka hyvin nuoren kasvua ja kehitystä pystytään laitoksessa olon aikana tukemaan. Vankeusrangaistuksessa on edelleen hankala leima, joka kulkee perässä ja jonka karistaminen on vaikeaa. Luulen, että vastaavaa on myös lastensuojelun asiakkuudessa, joskaan se ei aina ole yhtä laajalti tunnettu.

Lastensuojelun toimenpiteissä ei ole kysymys lainkaan yksinomaan rikosoikeudellisesta kontrollista. On hyvä ymmärtää tämä ero. Rikos on lähinnä oire laajemmasta ongelmakokonaisuudesta, johon pyritään puuttumaan lapsen omassa intressissä kasvatuksellisin päämäärin. Käytännössä ero näiden kahden mallin välillä voi liudentua, kuten esityksen myötä on mahdollisesti käymässä. Lapselle esitetään uutta hyvin rajoittavaa vapaudenmenetyksen sisältävää kasvatusmuotoa, joka voi lähentyä vankeusrangaistuksen suorittamista, etenkin kun sen määrittämisen perusteena on rikollinen toiminta. Pitää muistaa, että normaalisuuseriaa mukaisesti myös vankeusrangaistus tulee järjestää siten, että eletään muuten normaalia arkea, mutta vapautta on rajoitettu. Tarkoitus ei siten saa olla muu rankaiseminen ja kärsimyksen aiheuttaminen. Periaatteessa vankeusrangaistustakin voitaisiin suorittaa kodinomaisissa laitolosuhteissa.

Viime vuosina on noussut esille haasteita lastensuojelun niin sanottujen vaativimpien asiakkaiden kanssa. Tätä aihepiiriä on valitettavasti tutkittu hieman vajavaisesti, eikä ole ihan selvää tietoa siitä, miten lastensuojelun suljetuissa yksiköissä toimitaan ja mikä todellisuudessa on muuttunut niin, että nyt esitetään hyvin merkittäviä muutoksia sääntelyihin ja käytäntöihin. Niin sanottuja hatkalaisia eli luvatta poistuneita on jonkin verran, ja nämä hatkalaiset ovat moninaisten ongelmien polttopisteessä. Olen ymmärtänyt, että on noussut toiveita tehostaa vakavimmin oireilevien nuorten valvontaa lastensuojelun toimenpiteiden tehokkuuden varmistamiseksi.

Hatkanuoret ovat jo joutuneet pitkälle yhteiskunnan ulkopuolelle ja leimatuiksi, mikä altistaa heitä joutumasta erilaisen hyväksikäytön, kuten seksuaalisen ja taloudellisen hyväksikäytön ja ihmiskaupan uhreiksi, mutta myös ajautumaan itse rikolliseen toimintaan ja suorastaan aikuisten harjoittaman rikollisen toiminnan osaksi ja välikappaleeksi. Rikoksen uhriksi joutumisen ja rikosten tekemisen välillä on yhteyksiä eli eivät etenkään tässä hatkanuoripopulaatiossa ole erillisiä ilmiöitä vaan rikosten tekijät ovat korostuneesti myös väkivallan uhreja. Vaikka tämä on itsestään selvä asia, se vaikeuttaa paljon viisasta reagointia yhteiskunnan taholta.

Nuorisorikosoikeuden puolella asiaa on saatettu katso lastensuojeluakin yksinoikoisemmin, ja usein hieman populistisessa puheessa korostuu nuorten tekemä väkivalta niin, että tuo toinen puoli, seksuaalisen ja muun väkivallan uhrikokemukset, jää sivummalle. Tämä ilmiöiden päällekkäisyys on aivan lyhyesti mainittu HE:ssä, mutta sen pitäisi olla paljon korostuneemmassa asemassa, sillä ei voida tehokkaasti ja kokonaisvaltaisesti ehkäistä nuorten rikollisuutta tällaisessa riskiryhmässä, jos tätä ilmiön kaksinaisuutta (henkilö on usein uhri ja tekijä samanaikaisesti) ei oteta lähtökohdaksi. On selvää, että yhteiskunnan reaktiolta vaaditaan silloin viisautta ja monipuolisuutta.

Valmisteltu lakiesitys sisältää lukuisia uusia säännöksiä, joilla täsmennettäisiin viranomaisten toimivaltuuksia erityisesti vaativimpien lastensuojelun asiakkaiden kohdalla. Myös uuden kuntouttavan suljetun laitospalvelun perustamista esitetään.

Kyse on laajasta lainuudistuskokonaisuudesta. Keskityn lausunnossani kysymyksiin, jotka liittyvät lakivaliokunnan toimialaan. Näitä ovat erityisesti seuraavat: erityisesti päihteitä ja väkivaltaa käyttävät sekä rikoksia tekevät alaikäiset, nuoriso- ja jengirikollisuuden torjunta, uuden kuntouttavan suljetun laitospalvelun perustaminen, oikeusturvakysymykset, vankilan perheosastot sekä lastensuojelun suhde rikosoikeusjärjestelmään, rikosprosessiin ja rangaistusten täytäntöönpanoon.

Kiinnitän heti aluksi huomiota siihen myönteiseen seikkaan, että esitystä valmisteltaessa on kuultu kohderyhmää eli lastenkoteihin sijoitettuja lapsia. Tällaista ajattelutapaa tulisi edelleen viedä eteenpäin myös oikeusministeriön alla tapahtuvassa lainvalmistelussa. Tällaiset käytännöt voivat tuottaa lisätietoa ja myös osallistaa erilaisia niin sanottuja heikkoja ryhmiä yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. Toisaalta tuntuu hämmästyttävältä, että lastensuojelun asiakkaat olisivat itse esittäneet tai kannattaneet kaikkia niitä keinoja, joita lakiesityksessä esitetään.

Pitäisin edelleen kiinni kotimaisesta pitkän linjan työnjaosta lastensuojelun ja nuorisorikosoikeuden välillä. Uudenlainen suljettu lastensuojelun laitospalvelu merkitsee ainakin jonkinlaista siirtymää "vankeinhoidolliseen" suuntaan. Laitoksessa olisi mahdollista rajoittaa nuoren elämää tavallista enemmän. On ehkä hieman kaunistelevaa puhua laitospalvelusta, kun kyse on tavanomaista pidemmälle menevän puuttumisen yksiköstä.

Olisin sinänsä odottanut, että ehdotuksessa olisi arvioitu nimenomaan tätä tiukinta lastensuojelun uutta laitospalvelumuotoa myös suhteessa niin sanottuihin Engel-kriteereihin. Euroopan

ihmisoikeustuomioistuimen kehittämisen doktriinin mukaan tiettyä seuraamusta rikoksesta voidaan pitää rankaisullisena ja sellaisena, jonka määräämiseen sovelletaan tätä koskevia menettelyllisiä oikeusturvatakeita, vaikka kansallisessa oikeudessa seuraamusta ei olisi tällaiseksi nimetty. Palaan tähän tuonnempana.

Kiinnipitämisestä säädettäisiin aiempaa täsmällisemmin ja kiinniottaminen luvatta poistumisen estämiseksi olisi mahdollista. Pidän tätä sääntelyä perusteltuna. Tulee kuitenkin kaiken aikaa muistaa, että usein traumataustaisille nuorille juuri voimakeinojen käyttö heitä vastaan on erityisen traumaattista ja voi lisätä muun seurannaisväkivallan riskiä. Lapsen paikantamisen mahdollistama lainmuutosesitys on perusteltu niiden kynnysten täytyessä, joita lakin kirjattaisiin.

Kun lainuudistuksen henki on siinä, että varmistetaan viranomaisille nykyistä tehokkaammat keinot puuttua vaarassa olevan nuoren tilanteeseen, on hän sitten itse tilanteessa uhrina tai mahdollisena tekijänä, samalla olisi tehostettava tukea ja kuntoutusta eli niitä hyviä asioita, joiden varassa parempi tulevaisuus on. Pitää myös muistaa, että lastensuojelun toimet päättyvät hänen täyttyessään 18 vuotta, joten useinkin muutosta parempaan tulisi hakea suhteellisen nopeasti, ennen kuin nuori joutuu pärjäämään yhteiskunnassa itsenäisesti (tai huonon kehityksen jatkuessa vain siirtyä nuoreksi rikosentekijäksi ja rikosoikeudenhoidon asiakkaaksi). Tämä koskee kasvatuksen lisäksi myös koulutusta. Koulunkäynnin tukemisen samaten kuin yleisen elämänhallinnan taitojen kehittämisen ja siinä tukeminen olisivat ensisijaisen tärkeitä. Sen vuoksi lastensuojelun henkilöstön ei tulisi ensisijaisesti profiloitua ammatillisesti rajojen asettajina, vaan lasten tukijoina ja luotettuina.

Uusi LsL 4a §:n säännös herättää eräitä kysymyksiä. Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ovat haavoittuvassa asemassa, eikä esimerkiksi perhehoitoon sijoitettujen lasten perheen vanhemmilla ole välttämättä erityistä ammatillista taustaa ja osaamista. On tärkeää säännellä yleisellä tasolla toiminnan tavoitteista ja lapsen oikeuksista. Lapsen oikeuksiin liittyy myös tietty rajojen asettaminen.

Tässä liikutaan kuitenkin oikeudellisesti hyvin hankalalla alueella, mikä ilmenee myös s. 112-114 esitetyistä pohdinnoista. Vaikka rajojen asettaminen on hyvä ja ymmärrettävä ajatus, nousee seuraavaksi kysymys, miten sijaishuoltaja voi varmistaa sen, että lapsi tai nuori myös noudattaa niitä. Kurinpidollinen rankaiseminen on kiellettyjä rangaistavaa. Ehdotuksessa kuitenkin lähdetään siitä, että rajojen turvaamiseksi voidaan turvautua myös siihen, että puututaan lapsen fyysiseen koskemattomuuteen, jos se on välttämätöntä. Kyse olisi suojelu- ja kasvatustarkoituksessa

toteutetusta fyysisestä koskemisesta lapseen ja rajojen asettamisesta. Perusteluissa korostetaan maltillisuutta ja muistutetaan siitä, että ylilyönneistä voi seurata rikosvastuu. Sääntely ymmärretään tässä siten voimankäyttöä koskevaksi: säädetään sallituista voimakeinoista kasvatus- ja suojelutarkoituksessa.

Pidän erittäin ongelmallisena sitä, että säädettäisiin erityisistä voimakeinoista kasvattajalle, jolla ei ole koulutusta, osaamista ja jota ei myöskään valvota tässä tehtävässä lainkaan samalla tavalla kuin laitokseen sijoitetusta lapsesta vastaavia henkilöitä. Tässä sekoitetaan pahasti normaali vanhemman kasvatustehtävä ja eräänlainen julkinen kontrollitehtävä. Vanhemmalla ei meillä yleensä ole oikeutta voimakeinojen käyttöön kasvatuksen tukena, vaan oikeastaan ainoastaan vanhemman auktoriteetti. On idealistista ajatella, että haastavassa kasvatustilanteessa vanhempi pystyisi erottelemaan eri roolinsa tarkoitetulla tavalla. Jos suhteessa on jo fyysinen ulottuvuus, eli vanhempi on jo joutunut koskemaan lapseen fyysisesti, silloin syntyy tietynlainen konfliktitilanne, että vanhempi voisi sen jälkeen siirtyä tietynlaiseen julkisen vallan edustajaksi joka puhtaasti tässä roolissa toteuttaa asettamiensa rajojen ja sääntöjen noudattamista.

Tulisiko sitten ylimalkaan säätää rajojen asettamisesta? Erityisesti sijaishuollon perheessä voi syntyä se ongelma, että sijoitettuun lapseen sovelletaan eri sääntöjä kuin omaan huollettavaan lapseen. Tämä voi synnyttää epäoikeudenmukaisuuden kokemuksen ja heikentää luottamussuhteen syntymistä. Tästä syystä vastaavaa sääntöä rajojen antamisesta ei voi puolustaa annettavaksi yleisesti vanhemmille. Teroittaisin muulla tavoin vanhemman kasvatusvastuuta ja siinä noudatettavia periaatteita. Katson siis, ettei rajojen asettamisesta tulisi ainakaan tavallisessa perheessä tapahtuvassa kasvatustilanteessa säätää sijaishuollonkaan osalta. Tätäkin ongelmallisempaa olisi säätää **voimakeinoista joilla tehostetaan rajojen noudattamista**. Näin voidaan välttää kasvattajan roolia liukumasta julkisen viranomaisen rooliin. Jättäisin luonnollisesti pois myös viittauksen voimakeinojen käytön liioittelun seurauksiin.

Nostan samalla esille sen, että perusteluissa käsitellään minulle hieman yllätyksenä jopa hätävarjelutilanteita lapselle asetettavien rajojen toteuttamiseksi. Rikosoikeuden näkökulmasta esitetyt kannat ovat jossain määrin yksinkertaistavia ja suorastaan vaarallisia. Näen näihin liittyvän kohtalaisen vaikeita ongelmia niin eettisiä kuin oikeudellisia. Lienee välttämätöntä ainakin jollakin tasolla ajatella, että sijaisvanhempien tulee reagoida siihen, jos he huomaavat, että lapsi uhkaa vahingoittaa itseään. Se on kuitenkin huomattavasti vaikeampi kysymys kuin se, että lapsi uhkaa vahingoittaa toisia tai omaisuutta. Itsemurhakaan ei ole Suomessa rangaistava teko eikä sen yritys.

Mitä kehittyneempi lapsi on, sitä selvemmin hänellä on itsemääräämisoikeus. Hätätilanteessa tulee soittaa hätäkeskukseen.

On toki selvää, ettei tämän HE:n yhteydessä voida kovinkaan pitkälle ratkaista näitä kysymyksiä, jotka ovat hankalia yleisestikin perheen sisällä, vaikka lapsi olisi omakin. Lastensuojelun tehtävä on luonteeltaan holhoava, mikä perustelee tavanomaisesta poikkeavaa sääntelyä. Silti kyse on aikuisuutta kohti etenevistä kasvavista nuorista, joiden omaa vastuunottoa tulisi mahdollisimman pitkälle tukea. Lapsen itsemurha-ajatukset ja -aiheet ovat merkki sellaisista ongelmista, joihin tulisi paneutua huolella ja joissa tulisi hankkia ammattiapua viranomaisilta. Ilmeisesti yleensä paikalle voidaan kutsua poliisi ja harkita mielenterveyslain tai päihdehuoltolain mukaisia toimenpiteitä kuten osastolle ottamista. Näen epärealistisena, että esitetyt keinot voisivat tässä toimia.

Mietin vielä sijaisvanhemman vastuuta lapsen tai nuoren itsensä vahingoittamisesta. Jos lähdetään siitä, että vanhemman tulee hätävarjelutyypisesti estää tällaiset seuraukset, voidaan kysyä, seuraako seurauksen estämisen laiminlyönnistä sitten myös rikosvastuu, sillä esimerkiksi tahallinen laiminlyönti voisi johtaa rikosvastuuseen jopa taposta, ja muissa tapauksissa puhuttaisiin kuolemantuottamuksesta, jos on ollut merkkejä siitä, että saatetaan harkita itsemurhaa, joka sitten toteutettiin. Näin vakavat tilanteet ovat onneksi erittäin harvinaisia. Mitä rikosoikeudelliseen arvioon tulee, pitäisin luontevimpana vastuuta pelastustoimen laiminlyönnistä, jos nuoren hätään jätetään puuttumatta. Silloin ei konstruoida niin sanottua vastuuasemaa ja velvollisuutta seurauksen estämiseen, vaan ainoastaan velvollisuus kutsua apua, jos tilanne sitä edellyttää. Tämäkin tilanne olisi silloin samanrakenteinen niin oman lapsen kuin sijaishuollossa olevan lapsen tilanteessa.

Uusi LsL 4 b §:n säännös on minusta myös pääosin asianmukainen. Jään miettimään, onko kaikkien rahavarojen poisottaminen perusteltua, sillä se korostaa lapsen avuttomuutta ja riippuvuutta muista. Viestintävälineidenkin poisottamisessa olisi käytettävä harkintaa samasta syystä. Pääteiden ja aseiden tms suhteen on selvää, että rajoitusten tulee olla ehdottomia.

LsL 11 luvun rajoituksia koskevissa säännöksissä on paljon uutta. Yhteydenpidon rajoittamista koskeva 62.2:n uusi säännös koettaa rajoittaa yhteydenpitoa sellaisiin henkilöihin, joiden vaikutus lapseen ei ole hyvä. 65 §:n säännöksessä puolestaan on tosiasiaa voimakeinojen käyttöä koskeva sääntely, jonka kirjoitusasu muistuttaa esimerkiksi poliisilaissa olevaa säännöstä tai vaikkapa vankeuslain sääntelyä. Voimankäytön sääntely onkin tässä yhteydessä kimurantti asia. Lastensuojelun ammattilaiset eivät varmaan ole erityisen tottuneita ja valveutuneita tällaisten

keinojen käytössä. Yleensä viranomaisilla, jotka joutuvat tällaisia keinoja työssään mahdollisesti käyttämään, on tähän edes jonkinlainen koulutus ja perehdytys. Tässä yhteydessä on otettava huomioon vielä se, että voimakeinoja kohdistetaan lapseen. Tämä rajaa käytännössä merkittävästi voimakeinojen hyväksyttävää käyttöä.

Voimakeinojen käytössä on siten helposti mahdollista syyllistyä ylilyöntiin. Näin voi käydä, jos voimakeinoin turvaudutaan silloin, kun niiden käytön edellytykset eivät täyty. Tai silloin, kun sallitun voimankäytön rajat ylitetään. Entä sitten viranomaisen rikosoikeudellinen vastuu?

Voimakeinojen käytön liioittelusta säädetään rikoslain 4 luvun 6 §:n 3 momentissa ja 7 §:ssä.

6 § (13.6.2003/515) Voimakeinojen käyttö

Oikeudesta käyttää voimakeinoja virkatehtävän hoitamiseksi tai muun siihen rinnastettavan syyn vuoksi sekä oikeudesta avustaa järjestystä ylläpitämään asetettuja henkilöitä säädetään erikseen lailla.

Voimakeinoja käytettäessä saa turvautua vain sellaisiin tehtävän suorittamiseksi tarpeellisiin toimenpiteisiin, joita on pidettävä kokonaisuutena arvioiden puolustettavina, kun otetaan huomioon tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus sekä tilanne muutenkin.

Jos voimakeinojen käytössä on ylitetty 2 momentissa säädetyt rajat, tekijä on kuitenkin rangaistusvastuusta vapaa, jos on erittäin painavia perusteita katsoa, ettei tekijältä kohtuudella olisi voinut vaatia muunlaista suhtautumista, kun otetaan huomioon hänen asemansa ja koulutuksensa sekä tehtävän tärkeys ja tilanteen yllätyksellisyys.

7 § (13.6.2003/515) Rangaistusvastuun lievennys

Vaikka tekijää ei tässä luvussa säädettyjen perusteiden nojalla kokonaan vapauteta rangaistusvastuusta, olosuhteet voidaan kuitenkin ottaa huomioon rangaistusvastuuta lieventävinä siten kuin 6 luvun 8 §:n 1 momentin 4 kohdassa sekä 2 ja 4 momentissa säädetään.

LsL:n säännökseen otettu viittaussäännös rikoslakiin ilmaisee selvästi, että virkamiehen virkatehtävässään tekemä voimankäyttö ei aina ole rankaisematonta ja että tässä mielessä sääntelyä tuetaan kriminalisoinnilla. On tärkeää, ettei virkahenkilöiden taitamattomuus ja kouluttamattomuus johtaisi ylilyönteihin, joita saatettaisiin joutua selvittämään rikosasioina. On lisäksi huomattava, että lapset ovat kohdehenkilöinä jo **moninkertaisesti haavoittuvassa asemassa**, eikä heillä ole

välttämättä kykyä eikä keinoja itse valvoa toiminnan lainmukaisuutta ja nostaa esimerkiksi kanteluasiaa väärinkäytöstopauksessa. Olisikin korostettava niin koulutusta ja sääntöjen tuntemista kuin toiminnan julkista valvontaa. Pidän hyvänä ratkaisuna sitä, ettei lainsäädännössä ole säädetty erityisistä sallituista voimankäyttövälineistä.

Kiinnipitämistä koskeva sääntely yksityiskohtaistuisi merkittävästi. On asianmukaista, että kiinnipittäminen ymmärretään voimakeinojen käytöksi ja että sitä sellaisena säännellään. Kiinnipitämisen toteutustapa on säännöksessä kuvattu riittävän tilanneherkästi, mutta selvää on, että tämäkin vaatii henkilökunnan koulutusta, sillä erikoisesti mahdollisen rikosvastuun näkökulmasta kriteerit ovat väistämättä varsin hankalasti sovellettavia. Hyvien käytänteiden soveltumisen tueksi tarvittaisiinkin ohjeistusta ja opaskirjanen tai vastaavaa.

Matkalaisten etsinnän ja palauttamisen edistäminen ovat tavoiteltavia päämääriä. Matkalla ongelmat pahenevat eivätkä ainakaan ratkea. Matkalla myös päihteiden väärinkäyttö, mielenterveysongelmat ja erilaiset hyväksikäytetyksi joutumisen tilanteet voivat kärjistyä, ja toki lapsi itsekin voi ajautua rikolliseen toimintaan. On asianmukaista säätää viranomaisille oikeuksia sijaintitietojen saamiseen. Pidän asianmukaisena, että säännöstasolla muotoillaan suhteellisen korkea kynnys, joten tätä menettelyä ei voitaisi soveltaa kaikkiin hatkalaisiin. Ei ole sinänsä helppoa päättää, mikä taho olisi paras huolehtimaan hatkalaisen kiinniottamisesta ja palauttamisesta. Itse näkisin, että tämä voisi kuulua myös poliisin tehtäviin. Nyt sinänsä virka-avun myötä poliisi tulisi kuvaan mukaan. Jos poliisi olisi tässä ensisijainen viranomainen, tämä lieventäisi lastensuojelun viranomaisten rooliin kuuluvaa ristiriitaa tukevan ja valvovan/rajoittavan viranomaistehtävän välillä. On vaikea arvioida sitä, kuinka usein tehtävä hoituu hyvin ilman poliisin apua.

Kuntouttava suljettu laitospalvelu on kaavailtu uudentyyppinen kasvatusmuoto, joka lähenee vankeusrangaistuksen suorittamista siinä, että tällaisessa laitoksessa lapsi tai nuori on erityisen tiukkojen sääntöjen alaisuudessa. Vaikka pidän asianmukaisena, että vakavimmin oireilevien lasten ja nuorten ongelmiin puututaan kehittämällä juuri lastensuojelun toimia ja keinovalikoimaa sen sijaan, että laajennetaan rikosoikeudellisten, erityisesti vankeudessa toteutettavien seuraamusten merkitystä, pidän nyt esitettyä mallia kovin ankarana ja vankilanomaisena. Jopa alle 12-vuotias lapsi saattaisi tulla tällaisen laitoshoidon piiriin, josta hän vapautuisi viimeistään vasta tultuaan täysikäiseksi. Laitossijoitus ei olisi suoraan rikosoikeudellinen seuraamus, mutta sillä olisi vahvasti tällaisia piirteitä, koska se edellyttää rikoksiin syylistymistä. Viittasin jo yllä siihen, että asiaa olisi

ollut tarpeen arvioida niin sanottujen Engel-kriteerien valossa. Vaikuttaa siltä, että kasvatuksellisten päämäärien ohella eristämällä tavoitellaan rikoskierteen katkaisua ja rikosten ennaltaehkäisyä.

Engel-kriteerien perusteella siis Euroopan ihmisoikeussopimuksen velvoitteiden näkökulmasta on otettava autonominen, kansallisen oikeuden nimikkeestä riippumaton kanta siihen, onko seuraamus rangaistuksellinen eli rikosoikeudellinen, vaikka sitä olisi kansallisesti käsitelty hallinnollisena, kuten lastensuojelullisena. Tämä taas laukaisee korkeammalle asetettavat oikeusturvatakeet. Havaitsen, että esitystä ei ole arvioitu tältä kannalta. Sijoituspäätös tehtäisiin kerrallaan enintään vuodeksi, mutta sijoitusta voitaisiin jatkaa.

Engel-kriteereitä on käsitelty yleensä toisenlaisten hallinnollisten seuraamusten yhteydessä, niin ihmisoikeuskysymyksenä kuin EU-oikeudellisesti (ks. *Engel and Others v. Netherlands* App no 5100/71 (ECtHR, 8 June 1976), para 82; Case C-489/10 *Bonda* ECLI:EU:C:2014:185, para 42; Case C-617/10 *Åkerberg Fransson* ECLI:EU:C:2013:105, para 21; Case C-524/15 *Menci* ECLI:EU:C:2018:197, para 45.) Estettä ei silti ole tarkastella asiaa myös tässä yhteydessä.

Euroopassa on eri malleja toteuttaa nuorisorikosoikeutta (*youth criminal justice*), ja pohjoismaisessa mallissa lastensuojelu pidetään pitkälle erossa rikosoikeudellisesta kontrollista. EU:ssa on myös sääntelyä lasten ja nuorten prosessuaalisista oikeuksista rikosasioissa (Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2016/800, annettu 11 päivänä toukokuuta 2016, rikoksesta epäiltyjä tai syytettyjä lapsia koskevista menettelytakeista rikosoikeudellisissa menettelyissä. Ks. esim.

Vanbeselaere, L. (2025). Youth justice or criminal law? The scope of 'judicial cooperation in criminal matters'. *New Journal of European Criminal law*, 0(0). <https://doi.org/10.1177/2032284425138413Q>

Suomessa alaikäisten rikosten seuraamuksia on tutkimuksellisesti käsitelty kattavimmin Matti Marttusen väitöskirjassa Nuorisorikosoikeus. Alaikäisten rikosten seuraamukset kriminaalipoliittisesta ja vertailevasta näkökulmasta. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 2008. Esillä on siten sekä lastensuojelun että rikosoikeudellisten seuraamusten käyttöjä keinovalikoima. Teoksessa on vertailua etenkin suomalais-pohjoismaisen, saksalaisen ja brittiläisen mallin välillä. Mallien välillä on huomattavia eroja. Saksalaisessa samoin kuin englantilaisessa mallissa nuorisotuomioistuin käsittelee yhtä aikaa sekä lastensuojelun että rikosoikeudellisen seuraamuksen määräämisen. Briteissä tuomioistuimella on käytössään lukuisia erilaisia seuraamuksia, joista valita. Seuraamukset ovat nimeltään määräyksiä.

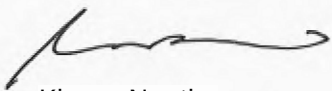
Marttusen tutkimuksessa kiinnitettiin huomiosta siihen, että nuoren rikollisuuden merkitys huostaanottopäätösten taustalla oli havaittavissa ja että rikosperusteisiksi katsottavissa huostaanottopäätöksissä päädytään helposti jopa vakavampaan puuttumiseen kuin mikä olisi seuraus, jos asia olisi käsitelty rikosprosessissa, jossa ehdottoman vankeuden välttäminen on vahva periaate (s. 384-388, Marttunen käyttää käsitteitä **oikeusmalli** ja **hyvinvointimalli** joista edellinen viittaa rikosoikeuteen, jälkimmäinen lastensuojeluun. Nuorisorikosoikeuden ydinkysymys on, mikä näiden kahden mallin suhde on toisiinsa. Marttunen toteaa (jo vuonna 2008!) lastensuojelun ja rikosoikeuden suhteen jossain määrin hämäräksi. Jos lastensuojelulain kaavailtu uudistus toteutuu, raja on **entistä häilyvämpi**. Tähän liittyy vielä nuorten erityinen seuraamus, nuorisorangaistus, jota esitetään uudistettavaksi. Nuorisorangaistuksen käyttöalan laajentamista rikosoikeuden puolella pidän kannatettavana.

Pidän ongelmallisena sitä, että nuoriin kohdistuvan kontrollin lisäämistä tarkoittavia uudistuksia valmistellaan toisistaan erillisinä ja ilman, että voidaan muodostaa kokonaiskuvaa lopputuloksesta. Kuten Marttunen osoitti, todellisuudessa Suomessa lasten ja nuorten rikollisuuteen reagoidaan merkittävästi lastensuojelun toimin, jopa suhteessa enemmän kuin niissä maissa, joissa lastensuojelun ja rikosoikeuden prosessit on integroitu toistensa yhteyteen. Näin olla järjestelmän luonteesta on vaikea muodostaa kuvaa, sillä vaikka kansainvälisessä katsannossa nuorten rikosoikeudellisesta kontrollista muodostuu kuva, että se on hyvin pehmeää, heti kun otetaan mukaan sosiaalialan toiminta, kuva muuttuu toiseksi. Nyt otetaan askeleita vahvastikin oikeusmallin suuntaan.

Pidän ongelmallisena sitä, että lastensuojelun toimissa saatetaan menettää erityisiä vahvuuksia, jos toimijoille säilytetään rikosoikeudellista kontrollia muistuttavia tehtäviä ja annetaan niitä varten toimivaltuuksia. Erityisesti ehdotus suljetusta laitospalvelusta tulee hyvin lähelle jonkinlaista nuorisovankilaa. Huomion arvoista on, että seuraamusta voitaisiin käyttää myös lapsiin, jotka eivät ikänsä puolesta ole vielä edes rikosoikeudellisessa vastuussa. Pitäisi varoa erityisesti sitä, että tällaisin keinoin "kierretään" rikosoikeudellisen vastuukärajan sääntöä. Jos jotakin tehostettua lastensuojelun uutta laitoshuollon keinoa harkitaan, se tulisi rajoittaa 15-vuotta täyttäneisiin. Tulee muistaa, että tätä nuorempien kyseessä ollen heidän oma vastuunsa on vielä rajallista, ja yhteiskunnan velvollisuus on tukea lähiympäristöä siinä, että heidän toimintaansa saataisiin tarvittavaa korjausta. Rankaisullisuus ei saisi heidän osaltaan olla vielä osaksikaan mukana.

Viimeisenä huomautuksena: hallituksen viimeaikaisissa rikosoikeudellisen kontrollin kiristyksissä on ollut osaltaan kyse reagoinnista ongelmalliseksi koettuun katuväkivaltaan, kuten niin sanottujen etnisten katujengien toimintaan sekä nöyryytysväkivaltaan ryöstelyyn. Tähän nähden olisin odottanut, että lastensuojelulain uudistuksessa olisi ollut enemmän esille toimenpiteiden kohdejoukon mahdollinen muutos samaan suuntaan.

Helsingissä, 27.11.2025

Kimmo Nuotio,
rikosoikeuden professori
Helsingin yliopisto

